

Београд, 29. 1. 2024.

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

1. ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

Датум и орган који је именовео комисију:

26. 12. 2023, Наставно-научно веће Филолошког факултета у Београду. Број одлуке: 3644/1.

САСТАВ КОМИСИЈЕ

1. др Драгана Грујић, ванредни професор, ужа научна област Библиотекарство (17. 12. 2019), Филолошки факултет Универзитета у Београду;
2. др Гордана Ђоковић, ванредни професор, ужа научна област Библиотекарство (17. 12. 2019), Филолошки факултет Универзитета у Београду;
3. др Светлана Шеатовић, научни саветник, ужа научна област Наука о књижевности (17. 12. 2020), Институт за књижевност и уметност;
4. Др Бојан Ђорђевић, редовни професор, ужа научна област Библиотекарство (15. 10 2020), Филолошки факултет Универзитета у Београду.

2. ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

1) Име, име једног родитеља, презиме:

Лариса (Музафир) Костић

2) Датум рођења, општина, држава:

20. 6. 1991, Београд, Србија

3) Датум одбране, место и назив мастер рада:

Кандидаткиња је мастер рад одбранила на Филолошком факултету Универзитета у Београду 28. 9. 2015. године. Назив мастер рада: *Документационо-информациони материјал у Библиотеци Института за књижевност и уметност.*

3. НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

**МЕМОАРСКА И ЕПИСТОЛАРНА ГРАЂА КАО ИЗВОР ЗА КЊИЖЕВНУ
ИСТОРИЈУ: АРХИВИСТИЧКО-ДОКУМЕНТАЛИСТИЧКИ ПРИСТУП**

4. ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација *Мемоарска и епистоларна грађа као извор за књижевну историју: архивистичко-документалистички приступ* кандидаткиње Ларисе Костић обухвата 324 куцане стране текста. Подељена је на поглавља. Поглавља су додатно логички и систематично подељена на потпоглавља, чиме је потенцирана чврста структура рада, а читање знатно олакшано: I. *Увод* (1-11): 1. Истраживачко-методолошки оквир. 2. Теоријско-појмовни оквир II. *Архивска грађа и заштита података о личности у Србији* (12-17): 1. Кратак историјски осврт. 2. Заштита података о личности. III. *Посебна грађа* (18-26). 1. Лични и породични фондови. 2. Преузимање грађе у приватној својини. 3. Поступци са специфичном грађом у архивима и библиотекама. 4. Значај посебне грађе за књижевноисторијска изучавања. IV. *Орална историја* (27-31). 1. Усмена сведочанства. V. *Мемоарски извори* (32-59). 1. Мемоарска литература (мемоари; дневници; путописи). 2. Мемоарска грађа (специфичности и одлике мемоарске грађе; структурна анализа мемоарске грађе; начини прикупљања и обраде; заштита и валоризација мемоарске грађе; значај мемоарске грађе за књижевноисторијска проучавања; методе коришћења мемоарске грађе у књижевноисторијским истраживањима). VI. *Студија случаја I* (60-182). 1. Избор архивске грађе за анализу. 2. Опис садржаја и историјска валоризација грађе. 3. Методологија истраживања. 4. Биографска белешка о аутору. 5. Књижевноисторијски кључ. 6. Књижевноисторијски дискурс. 7. Књижевноисторијски оквири и укрштања. 8. Збирка Драгољуба С. Илића – сумарно-аналитички инвентар. 9. Машинописи мемоарских записа. VII. *Епистоларна грађа* (183-201). 1. Специфичност и одлике епистоларне грађе и начини прикупљања. 2. Приватна и јавна (службена) преписка. 3. Структурна анализа и обрада епистоларне грађе. 4. Тематски дискурс. 5. Пошиљалац и прималац као значајни чиниоци епистоларне грађе. 6. Значај епистоларне грађе за књижевноисторијска проучавања. VIII. *Студија случаја II* (202-265). 1. Избор архивске грађе за анализу. 2. Опис садржаја и историјска валоризација грађе. 3. Методологија истраживања. 4. Књижевноисторијски оквири и укрштања. 5. Преписка Десанке Максимовић – сумарно-аналитички инвентар. Машинописи епистоларних записа. 7. Рукописи Десанке Максимовић. IX. *Мемоарска и епистоларна грађа у архивима и библиотекама Србије: стање, обим и књижевноисторијски значај* (266-276). 1. Уводне премисе. 2. Народна библиотека Србије. 3. Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“. 4. Библиотека

САНУ. 5. Библиотека Матице српске. 6. Рукописно одељење Матице српске. 7. Државни архив Србије. 8. Архив Југославије. 9. Архив САНУ. 10. Историјски архив Београда. Х. *Закључна разматрања (277-280). Извори и литература (281-294). Прилози (295-324).*

5. ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

У *Уводу* је кандидаткиња најпре пружила истраживачко-методолошки оквир, засновавши свој рад на премиси о непорецивој важности документарне грађе као књижевноисторијског и културноисторијског извора првог реда. Потом је пружила теоријско-појмовни оквир, пошавши од чињенице да су архиви чувари културне баштине и колективног сећања које је, самим тим, заштићено и институционализовано. Архивска грађа – чувала се она у архивима, библиотекама или другим културним и научним установама – примарни је историјски извор, па је и за књижевну историју од изузетне важности да се та грађа идентификује, селектира, те евалуира на основу аутентичности и садржаја. Кандидаткиња у том смислу закључује да мемоарска и епистоларна грађа долазе у први план као извор за књижевноисторијска изучавања, јер убификују одређене личности и догађаје у тачне тренутке у прошлости, осветљујући контекст онога што се скупним именом назива културни живот.

У поглављу *Архивска грађа и заштита података о личности у Србији* кандидаткиња указује на примарни етички и правни оквир коришћења – па и публикавања – архивске грађе приватне провенијенције, напосе мемоарске и епистоларне. Чак и када грађа доспе у архив или какву другу установу, остаје отворено питање заштите података и слободе њиховог обелодањивања. Кандидаткиња је показала како то регулише Закон о културним добрима Републике Србије. То се посебно усложњава када у обзир узмемо и електронске изворе, а нарочито могућност и потребу дигитализације грађе. Анонимизација или псеудонимизација одређених личности јесте досад најчешћи вид заштите идентитета или података, али то несумњиво ограничава опсег истраживања, а може довести у сумњу његову веродостојност. Овај проблем, закључује кандидаткиња, остаје отворен и трајно присутан.

Мемоарски и епистоларни документи спадају, архивистички гледано, у тзв. посебну грађу. У поглављу *Посебна грађа* кандидаткиња указује да ова грађа потиче из приватне својине и подлеже специфичном начину набавке и обраде. У архивима она је најчешће – иако не нужно – део личних и породичних фондова, о чијој провенијенцији и структури кандидаткиња пише у овом поглављу, посебно указујући на критеријуме за валоризацију овакве грађе, као и њену разнородност у односу на грађу прибављену од тзв. правних лица. Такође, кандидаткиња је показала да се ова грађа мора организовати по принципу слободне провенијенције и то се, према архивистичким стандардима, чини у осам класификационих група. Све ово треба имати у виду када се са аспекта књижевноисторијских истраживања приступа посебној грађи, на шта кандидаткиња упозорава, указујући на социопсихолошки, персонални, а често двосмислени контекст личних сећања, белешки и рефлексива. Стога је врло важно посебну грађу довести у везу са класичном архивском грађом, тражећи потврду информација садржаних у мемоарским и епистоларним документима.

Сви ови документарни извори спадају у тзв. oral history, о чему кандидаткиња пише у поглављу *Орална историја*. Без обзира што су пренети на хартију, ово су заправо видови усменог сведочанства, било прикупљени разговорима (интервјуима), било изложени у мемоарској и епистоларној форми, и у принципу имају наративни карактер.

Средишњи део дисертације отвара се поглављем *Мемоарски извори*, при чему кандидаткиња најпре расправља о тзв. мемоарској литератури (мемоарима, дневницима и путописима) као литерарно-документарном извору, а онда о мемоарској грађи као документарном извору. Кандидаткиња најпре указује на специфичне одлике мемоарске грађе, даје њену структурну анализу, разматра начине њене набавке и обраде у архивима, те принципе заштите и валоризације, а све то врхуни минуциозном анализом метода коришћења мемоарске грађе у књижевноисторијским истраживањима.

У поглављу *Студија случаја I* кандидаткиња даје пример публикавања и критичког издавања мемоарске грађе. Кандидаткиња је најпре образложила свој избор архивске грађе за анализу – мемоарска сведочења публицисте, дипломате и политичара Драгољуба С. Илића, која се чувају у Државном архиву Србије. Описала је сумарни садржај грађе, израдила сумарно-аналитички инвентар, историјски је валоризовала грађу,

те методолошки утемељила своје истраживање. Након тога дала је историјат творца грађе, а онда указала на оно што је тема дисертације – књижевноисторијски оквир и дискурс Илићевих сећања. Потом је донела текст оних делова Илићевих мемоарских записа који се односе на српске књижевнике – Алексу Шантића, Јована Дучића, Ива Ћипика, Јашу Продановића, Радоја Домановића, Брану Цветковића, Андру Лојаницу, Мила Павловића-Крпу, Јанка Веселиновића. При томе, транскрибоване текстове кандидаткиња је опремила критичким апаратом, пружајући драгоцене податке о личностима и догађајима које Илић помиње у својим сећањима. Тако је кандидаткиња на прави начин показала могућности и домете критичке валоризације и публиковања мемоарске грађе у књижевноисторијском дискурсу.

У поглављу *Епистоларна грађа* кандидаткиња полази од чињенице да је ова грађа најмање организована, да се врло ретко систематично прикупља и да се може наћи на најразличитијим местима – у архивима, библиотекама, музејима, другим културним установама, али и у приватном власништву и разним фондацијама и задужбинама. Стога је у дисертацији најпре утврђен специфичан карактер епистоларне грађе с обзиром на њену провенијенцију. Кандидаткиња је потом представила моделе за структуралну анализу и обраду епистоларне грађе с обзиром на три најважнија чиниоца – садржину (тематски дискурс), пошиљаоца и примаоца. Након тога следи расправа о значају епистоларне грађе за књижевноисторијска проучавања, при чему кандидаткиња посебну пажњу посвећује двама питањима. С једне стране, који су то књижевноисторијски потенцијали епистоларне грађе с обзиром на стваралачки процес (настанак књижевног дела), као и с обзиром на истраживачки процес (књижевноисторијску и теоријску анализу књижевних дела). С друге стране, у фокусу истраживања су методе коришћења епистоларне грађе у књижевноисторијском дискурсу које могу бити двојаке – архивистичко-документалистичка и интерпретативна.

Резултате до којих је дошла истражујући видове коришћења епистоларне грађе у књижевноисторијским проучавањима кандидаткиња је потврдила у поглављу *Студија случаја II*, и то на примеру преписке која се чува у Задужбини „Десанка Максимовић“. Ради се, наиме, о писмима упућиваним нашој песникињи. Кандидаткиња је овом послу приступила поштујући све архивистичке стандарде валоризације, описа и обраде

епистоларне грађе, те њеног критичког презентовања. Утврдила је да се епистоле Десанки Максимовић могу поделити у шест група: писма појединаца из бивше Југославије, писма појединаца из иностранства, писма институција, децја писма, честитке и разгледнице, телеграми. За потребе анализе одабрала је 116 писама за које је израдила сумарно-аналитички инвентар. Најраније писмо је из 1947, а последње из 1991. године. Садржај писама кандидаткиња је повезала са књижевноисторијским оквиром, допуњујући то досад непознатим рукописним сећањима Десанке Максимовић.

У поглављу насловљеном *Мемоарска и епистоларна грађа у архивима и библиотекама Србије: стање, обим и књижевноисторијски значај* кандидаткиња је осликала стање мемоарске и епистоларне грађе у архивима и библиотекама у Србији, потанко говорећи о најважнијим библиотекама и архивима, са највише овакве грађе – Народној библиотеци Србије, Универзитетској библиотеци „Светозар Марковић“, Библиотеци САНУ, Библиотеци Матице српске, Рукописном одељењу Матице српске, Државном архиву Србије, Архиву Југославије, Архиву САНУ и Историјском архиву Београда. Кандидаткиња закључује да још није, на државном нивоу, осмишљена стратегија лоцирања, прикупљања и похрањивања ове грађе, што би било важно с обзиром на њен документарни значај и својство културне баштине.

Закључна разматрања представљају синтезу дисертације, сажето и прегнантно сумирање резултата до којих се истраживањем дошло, али и назнаку правца у коме би се даље требало радити на истраживању мемоарске и епистоларне грађе, њеној валоризацији и књижевноисторијском изучавању.

На крају дисертације кандидаткиња је приложила списак коришћених извора, као и литературу (све у свему 226 референци).

Дисертација је пропраћена прилозима (скенирани делови мемоара Драгољуба С. Илића и делови писама Велизара Бошковића, Павла Деспота, Радована и Вере Зоговић, те рукописа Десанке Максимовић).

6. СПИСАК НАУЧНИХ РАДОВА

1. Aleksandra Bradić Martinović, Larisa Malić, Jelena Banović, „Izazovi kreiranja i ponovne upotrebe ekoloških podataka“, *Ecologica*, 2017, 24, 87, 731-734.
2. Лариса Малић, Јелена Бановић, „Анализа навика и потреба корисника библиотека научноистраживачких института“, *Корисници библиотечких услуга – историјска перспектива и савремене тенденције: зборник радова*, Београд: Библиотекарско друштво Србије, 2017, 235-245.
3. Александра Брадић Мартиновић, Јелена Бановић, Лариса Малић, „Процена квалитета дигиталних архива примарних података у науци“, *International Scientific Conference on Information Technology and Data Related Research „Sinteza“*, Београд, Универзитет „Сингидунум“, 2019, 112-120.
4. Larisa Malić, Jelena Banović, „Arhivska građa i dokumentarni materijal kao primarni izvor za proučavanje ekonomske istorije“, *Izazovi izučavanja ekonomske istorije u Srbiji: zbornik radova*, Београд: Институт економских наука, 2020, 88-99.
5. Лариса Малић, „Сећање Драгољуба С. Илића на Јована Дучића“, *Књижевна историја*, 2020, 52, 171, 261-277.
6. Лариса Костић, Емилија Аћимовић, „Жена данас“ (1936-1940): библиографија, Београд: Институт за књижевност и уметност, 2021.
7. Лариса Костић, „Библиографија часописа *Жена данас*: недоумице и проблеми“, „Жена данас“ (1936-1940): зборник радова, Београд: Институт за књижевност и уметност, 2022, 171-191.

7. ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Дисертација Ларисе Костић значајан је допринос проширењу знања о суштини и смислу изучавања архивске грађе мемоарске и епистоларне провенијенције с обзиром на њен значај за књижевну историју. Резултати истраживања обезбеђују детаљан увид у стање и карактеристике мемоарске и епистоларне грађе у нашим архивима и библиотекама, као и у методе и начине обраде, валоризације, коришћења и публиковања са аспекта књижевноисторијских и интерпретативних истраживања. Ова дисертација, најзад, показује да је најбољи начин за адекватан приступ мемоарској и епистоларној грађи као културноисторијском и књижевноисторијском извору на макронивоу систематично примењена унакрсна метода, уз поштовање архивистичких стандарда, те критички приступ подацима садржаним у оваквим документима.

8. ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Промишљеним, критичким и методолошки ваљаним коришћењем примарних извора, као и одабране литературе, кандидаткиња је пружила целовиту студију о значају мемоарске и епистоларне грађе за књижевноисторијска истраживања. Дисертација је рађена прегледно, са јасно постављеним циљевима, утврђеним хипотезама и добро утемељеним закључцима. Томе је допринела аналитичка потка дисертације, врло добро изведена анализа тзв. студија случаја и јасан план излагања врло сложене материје.

9. ПРЕДЛОГ

На основу свега наведеног, сматрамо да је кандидаткиња Лариса Костић својом дисертацијом под називом МЕМОАРСКА И ЕПИСТОЛАРНА ГРАЂА КАО ИЗВОР ЗА КЊИЖЕВНУ ИСТОРИЈУ: АРХИВИСТИЧКО-ДОКУМЕНТАЛИСТИЧКИ ПРИСТУП сачинила вредно дело, од несумњивог значаја за архивистичку науку, као и за област књижевне историје. Своју дисертацију кандидаткиња је урадила методолошки ваљано, критички, уз коришћење примарних архивских извора и зналачки одабране литературе, уз поштовање свих узуса научноистраживачког рада. Због тога предлажемо Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да докторску дисертацију Ларисе Костић прихвати, те да кандидаткињи одобри приступ усменој одбрани рада.

др Драгана Грујић

ванредни професор

др Гордана Ђоковић

ванредни професор

др Светлана Шеатовић (председник комисије),

научни саветник

др Бојан Ђорђевић

редовни професор

